

בראשית פרק ל"ח

באמצע השתלשלות מכירת יוסף, חורג הכתוב ומתאר את קורות יהודה והולדת בניו. ביחידה זו ננסה להבין את כוונת התורה בהבאת המעשה ביהודה ותמר במהלך אירועי מכירת יוסף, ומה בא ללמדנו פרק זה.

בפרק זה נעסוק בנושאים הבאים:

- ☒ מדוע מופיע הפרק אודות יהודה באמצע סיפור מכירת יוסף?
- ☒ כיצד מתחבר הפרק לפרקים בתוכם הוא נמצא?
- ☒ מה אנו לומדים אודות הדמויות המעורבות בפרק זה?
- ☒ כיצד מתחברים המהלך האנושי והמהלך האלוקי?

פסוק א': ירידת יהודה מאחיו:

א וַיְהִי בְּעֵת הַהִיא וַיֵּרֶד יְהוּדָה מֵאֶת אָחָיו וַיֵּט עַד-אִישׁ עַדְלָמִי וַשְּׁמוֹ חִירָה :

ויהי בעת ההיא – הפסוק מחבר את הפרק עם ההקשר הכולל: הורדתו של יוסף מצרימה, במילים אלו וגם בדרך לשונית (כפי שפותח הפרק הבא: וַיֵּט עַד אִישׁ עַדְלָמִי וַשְּׁמוֹ חִירָה)

כּוּשׁ האחים, "כשראו בצרת אביהם" רואים איך בית יעקב בצער, באבל, במצב של סילוק שכינה – הם לא צפו זאת. הם סברו כי יעקב, שיחשוב כי מת בנו, יקבל תנחומים בסופו של דבר ובית יעקב ללא יוסף, יצמח ויגיע אל ייעודו.

כעת, בעצם, אין בית.

רש"י: ויהי בעת ההיא: למה נסמכה פרשה זו לכאן, והפסיק בפרשתו של יוסף? ללמד שהורידוהו אחיו מגדולתו כשראו בצרת אביהם. אמרו: אתה אמרת למכרו, אילו אמרת להשיבו היינו שומעים לך.

חזקוני (א) וירד יהודה מאת אחיו. הלך לו שלא היה יכול לסבול צערו של אביו.

פסוקים ב - יא: נישואיו של יהודה וקורות בניו

א וַיְהִי בְּעֵת הַהִיא וַיֵּרֶד יְהוּדָה מֵאֶת אָחָיו וַיֵּט עַד-אִישׁ עַדְלָמִי וַשְּׁמוֹ חִירָה :
ב וַיֵּרֶא-שָׁם יְהוּדָה בֶּת-אִישׁ פְּנִעֲנִי, וַשְּׁמוֹ שׁוּעַ ; וַיִּקְחָהּ, וַיָּבֵא אֵלָיָהּ.

אירועי פרק לח אורכים שנים רבות וכוללים: נישואין, לידה, נישואי הילדים, פסק זמן בין מותם ובין המפגש בין תמר ויהודה. פרשנים שונים מתמודדים עם השאלה מה פירוש הביטוי "בעת ההיא", האם אפשר שכל זה קרה בין ירידת יוסף למצרים ובין התגלותו לאחיו?

ספורנו:

ויהי בעת ההיא באותו הזמן שנמכר יוסף למצרים בסבת עצת יהודה, שאמר למכרו ולא אמר להשיבו ושכל את אביו, **חל על יהודה פרי מעלליו**, והוליד שני בני מות ונשאר שכול משניהם.

דבריו אלה מסבירים את ההיגיון שבעצת ראובן בהמשך "את שני בני תמית" (בראשית מב, לז) כי נראה היה שבעבור האח משלמים בשני בנים. ראובן אינו מתכוון להריגתם, אלא אומר שהוא מודע לכך שאחריותו כה גדולה, עד כי זה יהיה עונשו. ספורנו תולה את מות בני יהודה במכירת יוסף:

מדוע יהודה לא נותן לשלה להינשא לתמר?

יא: ויאמר יהודה לתמר כלתו שבי אלמנה בית אביך עד יגדל שלה בני כי אמר פן ימות גם הוא כאחיו ותלך תמר ותשכב בית אביה:

רש"י: כי אמר וגו' - כלומר דוחה היה אותה בקש, שלא היה בדעתו להשיאה לו: **כי אמר פן ימות -** מוחזקת היא זו שימותו אנשיה: (כוונת יהודה)

רמב"ן: והנכון בעיני שהיה שלה ראוי ליבם, אבל לא רצה אביו שייבם אותה ועודנו נער ... כאחיו אשר מתו בנעוריהם, כי נערים היו, אין לאחד מהם שנים עשרה שנה, **וכאשר יגדל וישמע למוסר אביו אז יתנה לו לאשה.** (סיבותיו לדחייה)

פסוקים יב – טז: המניע של תמר להיפגש עם יהודה בדרך שבחירה

יב וירבו הימים ותמת בת שוע אשת יהודה וינחם יהודה ועל על גזי צאנו הוא וחרירה רעהו העדלמי תמנתה: **יג** ויגד לתמר לאמר הנה חמיר עליה תמנתה לגז צאנו: **יד** ותסר בגדי אלמנותה מעליה ותכס בצעיף ותתעלף ותשכב בפתח עינים אשר על דרך תמנתה כי ראתה כי גדל שלה והוא לא נתנה לו לאשה: **טו** ויראה יהודה ויחשבה לזונה כי כסתה פניה: **טז** ויט אליה אל הדרך ויאמר הבה נא אבוא אליך כי לא ידע כי כלתו הוא ותאמר מה תתן לי כי תבוא אלי

ר"ע ספורנו מתייחס לסיפור בשני מישורים - מישור אנושי ומישור א-לוקי:

ספורנו:
(טז) **כי לא ידע כי כלתו היא:** גם אחר שנטה אליה אל הדרך לא הכירה שאם היה מכירה היה מדבר בה בשביל בנו ולא יתברך נתכנו עלילות שרצה שיהיה זרעה מיהודה שהיה יותר שלם ורצוי משלה וממנה יהיה משיח צדקנו:

גדי עזים:

טז ... ותאמר מה תתן לי כי תבוא אלי:
יז ויאמר אנכי **אשלח גדי עזים** מן הצאן ותאמר אם תתן ערבון עד שלחך:
יח ויאמר מה הערבון אשר אתן לך ותאמר חתמך ופתילך ומטף אשר בידך ויתן לה ויבא אליה ותהר לו:

גדי העזים מזכיר לנו את גדי העזים ששלחו האחים ליעקב (מידה כנגד מידה):
בראשית פרק לז:
" ... וישחטו שעיר **עזים** ויטבילו את הכתנת בדם: לב **וישלחו** את כתנת הפסים."

רש"י: הנה שלחתי הגדי הזה - לפי שרימה יהודה את אביו בגדי עזים, שהטביל כתנת יוסף בדמו, רמוהו גם אותו בגדי עזים:

מה מבקשת תמר מיהודה?

רשב"ם (יח) חותמך - טבעתך: פתילך - אזור: ומטך .

ספורנו:... ובחרה באלה הכלים המורים הגדלה והגבורה כחותם ושכט המושל והאזור, ...
וזה עשתה כדי שתהרהר במעלת יהודה וגדלתו. "

• רשב"ם מפרש מהם הדברים שלקחה ואילו ספורנו מפרש **מדוע** לקחה דווקא אותם.
• **תמר מכוונת במעשיה ובמחשבותיה להעמיד מלכים וגיבורים מבית יהודה, ואף הערבון שבקשה ממנו הם סמלי המלכות והשלטון שלו.**

כאשר מחפש חירה רעהו של יהודה את הקדשה להחזיר את כליו ולא מוצא אותה אומר יהודה:
כג ויאמר יהודה תקח לה פן נהיה לבז הנח שלחתי הגדי הזה ואתה לא מצאתה :

המניע של תמר להיפגש עם יהודה בדרך שבחירה:

תמר רואה כי אין היא ניתנת לשלה, ומחליטה לפעול בדרך מסובכת מאד.

מה מביא אותה למעשה זה?

רמב"ן:

וכאשר המתינה ימים רבים וראתה כי גדל שלה בעיניה, והוא עודנו נער לאביו כי אין לו עשר שנים והיה ממתינ לו עוד, אז מהרה תמר ברב תאוותה להוליד מזרע הקדש ועשתה המעשה הזה:

תמר רואה כי יהודה מוותר על היבום, ועל הקמת זרע לשני בניו המתים בלא בנים. תמר אינה מוותרת.
היא משתוקקת להעמיד זרע מבית יהודה, ומחליטה לפעול, גם אם בצורה קשה: היא מתחפשת ויושבת על דרכו של יהודה כדי להיפגש אתו ולהרות ממנו.

הרצון של יהודה לסיים את הפרשה בלי להתבזות בא לידי ביטוי בדבריו כמו שאומר רש"י:

רש"י: "פן נהיה לבז - אם תבקשנה עוד יתפרסם הדבר ויהיה גנאי."

בשלב זה כאשר האירועים מגיעים לשיאם, בא לידי ביטוי התיקון:

פסוקים כ"ד – כ"ו: משפטה של תמר

פסוק כ"ד: ויהי כמשלש חדשים ויגד ליהודה לאמר זנתי תמר פלתי וגם הנה הרה לזנונים
ויאמר יהודה הוציאוה ותשרף

רמב"ן: ונראה לי שהיה יהודה קצין שוטר ומושל בארץ, והכלה אשר תזנה עליו איננה נידונת כמשפט שאר האנשים,
אך כמבזה את המלכות, ועל כן כתוב 'ויאמר יהודה הוציאוה ותשרף', כי באו לפניו לעשות בה ככל אשר יצווה. והוא
חייב אותה מיתה למעלת המלכות, ושפט אותה כמחללת את אביה לכבוד כהונתו, לא שיהיה דין הדיוטות כן:

מדברי הרמב"ן אנו למדים על מעמדו של יהודה כבעל סמכות שלטונית.

כ"ה: הוא מוצאת והיא שלחה אל חמיה לאמר לאיש אשר אלה לו אנכי הרה ותאמר הכר נא למי

החתמת והפתילים והמטה האלה.

גדולתה של תמר:

פסוק כ"ה

המילים 'הכר נא' מקשרות אותנו אל דברי האחים ליעקב: בראשית פרק לז:

לב: **הכר נא** הפתנת בנך הוא אם לא:

לג: וַיִּכְרֶה וַיֹּאמֶר פְּתַנְתָּ בְנִי חַיָּה רָעָה אֶכְלֶתְהוּ טָרֶף טָרֶף יֹסֵף:

בבלי סוטה דף י ע"ב: א"ר חמא ברבי חנינא: ב'הכר' בישר [יהודה] לאביו, ב'הכר' בישרוהו.

בפרק ל"ז כיסו האחים על מעשיהם, תמר רומזת בדבריה ליהודה – אתה צריך לבחון האם גם אתה מכסה את מעשיך (הכר) גדולתה של תמר היא בכך שאינה מגינה על עצמה ומלבינה את פניו של יהודה אלא משאירה את גורלה בידי יהודה.

בבלי סוטה דף י ע"ב:

אמר רבי יוחנן משום ר' שמעון בן יוחאי: נוח לו לאדם שיפיל עצמו לתוך כבשן האש ואל ילבין פני חבירו ברבים. מנין לנו? מתמר.

חז"ל שבחו את תמר על כך שלא חשפה ברבים את קלונה של יהודה. היא הייתה מוכנה להסתכן בכך שיהודה לא יודע על מעשהו ולשלם על כך בחייה, על מנת שלא להלבין את פניו ברבים.

גדולתו של יהודה:

פסוק כו:

שמות רבה ל':

כיצד היו יצחק ויעקב יושבים שם וכל אחיו והיו מחפין אותו. הכיר יהודה למקום ואמר אמיתת הדבר ואמר (בראשית לח) 'צדקה ממני' ועשאו הקב"ה נשיא.

מול כל הנכבדים והחשובים יכול היה יהודה להתפתות לסיים את הפרשה בלי לפרסמה, אנו זוכרים את דבריו לרעו 'פן נהיה לבוז', אבל הוא מודה על האמת:

רש"י: צדקה – בדבריה: ממני – היא מעוברת. כי על כן לא נתתיה – כי בדין עשתה, על אשר לא נתתיה לשלה בני:

רש"י אינו מפרש את המילים 'צדקה ממני' כמושג אחד אלא כל מילה לחוד.

פסוקים כ"ז – ל': לידת זרח ופרץ

כז...וַיְהִי בַעֲת לְדָתָהּ וְהָיָה תְאוּמִים בְּבִטְנָהּ :

כח וַיְהִי בְלִדְתָהּ וַיִּתֵּן יָד וַתִּקַּח הַמִּלֶּדֶת וַתִּקְשֹׁר עַל יָדוֹ שְׁנֵי לֵאמֹר זֶה יֵצֵא רִאשׁוֹנָה :

כט וַיְהִי כַמְשִׁיב יָדוֹ וְהָיָה יֵצֵא אַחִיו וַתֹּאמֶר מַה פָּרַצְתָּ עָלַי פֶּרֶץ וַיִּקְרָא שְׁמוֹ פֶּרֶץ :

ל וְאַחֵר יֵצֵא אַחִיו אֲשֶׁר עַל יָדוֹ הִשְׁנִי וַיִּקְרָא שְׁמוֹ זָרַח:

תמר זוכה לתאומים, כנגד שני בני יהודה שמתו, ומקימה את בית יהודה ואת שושלת משיח בן דוד.
עתה יכולים אנו להעמיק את תשובתנו לשאלה שהצבנו בתחילת הלימוד:

מדוע הובא סיפור יהודה באמצע סיפור מכירת יוסף?

בראשית רבה פרשת וישב פרשה פה:

ויהי בעת ההיא, רבי שמואל בר נחמן פתח (ירמיה כט) 'כי אנכי ידעתי את המחשבות', שבטים היו עסוקין במכירתו של יוסף, ויוסף היה עסוק בשקו ובתעניתו, ראובן היה עסוק בשקו ובתעניתו, ויעקב היה עסוק בשקו ובתעניתו, ויהודה היה עסוק ליקח לו אשה, **והקב"ה היה עוסק בורא אורו של מלך המשיח.**

בשיא הצער על מכירת יוסף וירידתו מצריימה, הקב"ה עוסק ובורא אורו של מלך המשיח. התגלגלות מעשיו של יהודה מביאים להולדתו של אבי שושלת מלך המשיח - פרץ ממנו יולד דוד.

פרק זה מסביר לנו פרטים רבים בהמשך אירועי מכירת יוסף, את הערבות של יהודה, את האחריות שיעקב מעביר אליו, ואת יכולת עמידתו מול השליט הזר, ובאופן כולל- את הסיבות למעמדו של יהודה כמנהיג של אחיו:

לימוד זה הוא חלק חשוב בהבנת הסיבתיות הכפולה המופיעה בכתובים, במסגרת עושים בני האדם את מהלכיהם על פי כוונותיהם אך הקב"ה מכוון את המציאות הרבה מעבר לכך (כל סיפור מכירת יוסף מתפרש כך, קודם כל על ידי יוסף עצמו: 'לא אתם שלחתם אותי הנה, כי הא-להים'. וכן כפי שלמדו התלמידים בשנה שעברה בסיפור עצת אחיתופל ופילוג הממלכה כי המעשה האנושי בלי שהאדם מודע לכך, הוא חלק מן התכנית הא-להית בעולם.

מדוע חשוב לספר את הסיפור?

1. תוספתא מגילה ג, יט:

יש נקראין ומתרגמין, נקראין ולא מתרגמין, לא נקראין ולא מתרגמין.
מעשה בראשית נקרא ומתרגם מעשה לוט ושתי בנותיו נקרא ומתרגם **מעשה יהודה ותמר נקרא ומתרגם.**

פירוש המאירי [בבלי מגילה כה ע"א]: ועניין מתרגם רצה לומר בבית הכנסת שהוא הפרסום הגדול הא כל אחד בביתו אין לך דבר שאינו מתרגם. מעשה יהודה ותמר נקרא ומתרגם שאין כאן גנאי לאחד מהם ולא עוד אלא ששבח הוא לו על מה שהודה.

2. בראשית רבה פרשת ויחי פרשה צט:

[בעקבות דבריו של יעקב לראובן שמעון ולוי בברכותיו (בראשית פרק מט) אומר המדרש] והיה מתיירא יהודה שלא יזכור לו מעשה תמר התחיל קורא לו יהודה אתה יודוך אחיך, אמר לו הקדוש ברוך הוא אתה הודית במעשה תמר יודוך אחיך להיות מלך עליהם, ידך בעורף אויביך, זה דוד שהוא עומד ממנו,